

Nota editorului

Lucrarea de față cuprinde memoriile, jurnalele, scrisorile, cărțile poștale, telegramele, fotografiile ale unor ofițeri, medici, scriitori, cercetași, care au luptat, au luat decizii, au scris despre evenimentele militare, viața pe front în anii participării României la Primul Război Mondial, 1916-1918, scrieri păstrate la Arhivele Naționale ale României (ANR). Totodată, lucrarea integrează și rapoarte, dări de seamă, scrisori ale unor femei, care au acționat în spatele frontului, au organizat și au întreținut spitale pentru soldații răniți și bolnavi, au acordat adăpost și hrană copiilor orfani, au contribuit cu diverse ajutoare și asistență sanitară la victoriile armatei române.

Având în vedere numărul și varietatea acestor scrieri din război, am optat pentru identificarea și publicarea documentelor inedite, originale, personale. Așadar, multe din documentele selectate sunt inedite, iar în cazul celor publicate, s-a făcut mențiunea într-o notă aferentă.

A fost o operă dificilă și îndelungată, descoperirea, trierea și selectarea acestor mărturii de război, provenind de la filialele ANR din toată țara, în primul rând de la Serviciul Arhivele Naționale Istorice Centrale (SANIC), unde am fost descoperite zeci de fonduri care integrează documente relevante despre Primul Război Mondial, precum fondurile familiale Cantacuzino, Fălcoianu, Gheorghian, Goga; fondurile personale Berdan Gheorghe, Ionescu Emilian, Meissner, Petala Nicolae, Ștefănescu Amza, Tutunaru Alexandru, Văitoianu Arthur; fondurile instituționale Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române, C.C. al P.C.R. – Propagandă și Agitație, Ministerul de Război, Uniunea Ofițerilor de Rezervă; colecțiile Manuscrise, Personalități. Pentru acest volum de documente și expoziția omonimă organizată de ANR în anul 2018,

un rol important au avut și fotografiile din Colecția Documente Fotografice, în special Albumul nr. 37.

Alte documente importante și interesante despre participarea românilor la Primul Război Mondial au fost identificate la serviciile județene ale ANR (SJAN), cele de la Vâlcea, Prahova, Brăila, Galați, Cluj, Sibiu, Maramureș, Iași, Tulcea, Botoșani, Suceava, Neamț, Alba, Buzău, Mehedinți, Gorj, Vrancea, Harghita, Bacău, Brașov. Multe din aceste documente nu au fost cuprinse în acest volum, din lipsă de spațiu, dar au fost utilizate în panourile și vitrinele expoziției „Viața pe front în scrieri personale” a ANR, din anul 2018 și sperăm să intre și în atenția istoricilor.

Documentele selectate, foarte variate ca gen (scrisori, rapoarte, memorii, rapoarte, dări de seamă, poezii, brevete, diplome, fotografii, adrese), create de oameni cu diverse profesii (medici, scriitori, ofițeri, învățători), având descrieri și abordări personale ale războiului, au vizat anumite evenimente militare, politice. Acestea au fost ordonate tematic și cronologic.

Prezenta lucrare a fost structurată în trei părți. În prima parte sunt prezentate mărturiile despre experiența războiului ale unor intelectuali (scriitorul Octavian Goga, filozoful Ștefan Zeletin, învățătorul Nicolae Stoleru), cercetași (elevul Simionescu Godefroy), medici (medicul veterinar Gheorghian Nicolae, medicul sublocotenent S. Demetrescu), militari (locotenentul Neagu Boerescu, locotenentul Alexandru Tutunaru, căpitanul Ioan Ciulei), ulterior prizonieri (căpitanul Ioan Ciulei, sublocotenentul Ioan Antonoviciu, ofițerii Nistor Teodorescu și Șerban Casetty).

Partea a doua a lucrării cuprinde memoriile ale unor militari activi (sublocotenentul S. Demetrescu, căpitanul Alexandru Gărdescu, sublocotenentul Nicolae Stoleru, locotenent colonelul Constantin Ștefănescu Amza, generalul Nicolae Petala, locotenentul Alexandru Tutunaru, generalul în rezervă Emilian Ionescu, maiorul Gheorghe Serescu, sublocotenentul Vasile Stoica, locotenent colonelul Maltopolu, generalul maior în rezervă Gheorghe Berdan, ofițerul în rezervă Eugen Zănescu), cu privire la

diferite evenimente militare din anii 1916-1918, din spațiul românesc, la care au luat participat în diverse ipostaze militare.

În ultima parte sunt prezentate rapoarte, dări de seamă, fotografii, care descriu activitățile și lupta pentru supraviețuire a femeilor – Alexandrina Fălcoianu, Alexandrina Gr. Cantacuzino, Zoe Rosetti Bălănescu, Florica Suciu, Ecaterina Cerkez, Eliza Lambru și multe altele – din Bucureștiul ocupat de Puterile Centrale. Aceste femei, prin munca lor din spitale – exemplul Spitalului 113 din București, organizat în Institutul de fete al Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române în strada Principatele Unite, nr. 63 – , cămine, cantine, școli, au reușit să facă față regimului de ocupație, iernii grele 1916-1917, tifosului exantematic, mai mult, să ajute soldații răniți și prizonierii români din lagărele germane, copii mobilizaților și cei orfani.

În lucrare am inclus o diplomă și un brevet – ale locotenentului Alexandru Tutunaru, respectiv al sublocotenentului Alexandru Dumitrescu, poezii ale unor soldați scrise pe front (ale brigadierului Cuza Petrache, sergentului Dumitrescu Ionel, locotenentului Rău), ca exemple și modele de viață, acest tip de documente fiind bogat reprezentat la ANR și de interes pentru un album special.

În cazul documentelor nedatate de emitenți și a căror dată a fost posibil de reconstituit, aceasta a fost scrisă între paranteze unghiulare.

Manuscrisele au fost foarte greu de descifrat și de transcris corect, în special numele proprii și cele de localități, având în vedere că multe dintre ele au peste 100 de ani, sunt deteriorate, șterse, sunt scrise în dialectele epocii. Manuscrisele au fost transcrise fidel, fără modificări sau ajustări de text, dar cu actualizarea unor cuvinte arhaice. S-a intervenit tacit în cazuri de greșeli flagrante (punctuație, virgule, ortografie etc.), au fost completate unele cuvinte, adăugând litera *i* (trebue, bătae, nevoe, înapoere, împedicat, proectil, șueratul, erarhici, perde, șueratul, eșit, fâlfâe, bordee, vâjâe, creer, fluere, fluerau, scântee, boer, traectorii, caete, nicăeri, ertare, voe, eri, es, aci, pae, tae, bae, noembrie, erarhie, proectează, proectil, tăere).

Am păstrat numeroase abrevieri utilizate de autorii memoriilor, în special cele referitoare la armată (organizare, activități), dar am renunțat la cele comune (sâmb.-sâmbătă) sau cele cu descifrare incertă și am întregit cuvintele cu literele corespunzătoare între paranteze unghiulare, de exemplu: M. de R. - Ministerul de Război, S., Serv. - Serviciul, Dir. - Direcția, gen. - generală, San. - Sanitar, subs. - subsemnatul, lunile anului, m. - munte, păr. - părintele, sp., spit.- spital, șos. - șoseaua, r - război, veter - veterinar, soc. - societatea, ser. - serviciul, r. - râul, m. - munte, d. - deal, st. - stânga, com. - comandant, ord. - ordinul, bar. - baracă. În cazul unor omisiuni sau lacune din manuscrise am folosit semnele specifice: [...]

Cuvintele subliniate de autor le-am scris cu caractere italice. Am renunțat la literele mari și am scris cu litere mici: gradele militare, lunile anului, popoare, campanie, batalion, comandant, primar, prefect. Am folosit litere mari doar în cazul menționării gradului militar în loc de numele propriu, de asemenea când făcea referire la instituții, de exemplu, Sfatul Țării.

În subsolul lucrării am intervenit cu numeroase note explicative – evidențiate cu *n. ed.* -, unele cu sugestii lingvistice, altele cu informații biografice privind personalitățile, în special ofițeri români, dar și străini, politicieni, artiști, menționate în manuscrise. Notele explicative, în cazul unor localități repetate în manuscrise, s-au limitat doar la prima menționare a așezării (de exemplu, variantele de scriere ale satelor Veștem și Șelimbăr în manuscrisul 192 de la SJAN Vâlcea).

La redactarea lucrării, un ajutor semnificativ am primit din partea prof. Dumitru Garoafă și prof. dr. Dragoș-Silviu Teodorescu, de la SJAN Vâlcea, care au transcris jumătate din manuscrisul *Însemnările zilnice* ale sublocotenentului S. Demetrescu. Este o lucrare impresionantă prin diverse informații militare, umane pe care le transmite acest sublocotenent¹. De aceea, este de reținut și

¹ Din *Anuarul Armatei Române* pe anul 1916 aflăm despre medicul Demetrescu M. Silviu că s-a născut la 5 octombrie 1891, a fost înaintat sublocotenent la 1 septembrie

menționarea sursei acestui jurnal la începutul lucrării¹, care ne inspiră patriotism atât în cazul celui care l-a scris, care a luptat pe front și probabil a murit în război, cât și în cazul lui Constantin Popescu, care a păstrat, iar în 1984 a predat la ANR, carnetul cu însemnări ale acestui militar.

Mulțumesc colegilor, arhiviști și arhivari din toată țara, în special celor de la SANIC și arhivele județene Vâlcea, Vaslui, Brăila, Iași, Galați, care ne-au evidențiat și ne-au trimis documentele integrate în acest volum. Mulțumesc colegelor mele de la BDPAS, în special Elenei Mușat și Laurei Dumitru, care au colaborat și m-au ajutat constant la realizarea expoziției și a culegerii de documente *Viața pe front în scrieri personale*.

Acest volum de documente s-a realizat cu scopul de a readuce în atenția românilor de azi, scrierile și faptele strămoșilor și eroilor noștri din epoca Primului Război Mondial, care au rămas, în majoritate, uitate, nepublicate și neutilizate în istoriografia națională. Să ne amintim și să mulțumim cercetașului Godefroy Simionescu, care a lucrat voluntar la Spitalul III din Capitală, lui Octavian Goga, Ștefan Zeletin, Nicolae Stoleru pentru scrierile lor

1914. La 1 iunie 1916, figura în rândurile Reg. 44 Infanterie (creat la 1 aprilie 1914, compus din trei batalioane și o companie de mitraliere, cu reședința la Pitești).

¹ (8 ian. 1984 Acest carnet de însemnări zilnice ce a aparținut medicului slt. S. Demetrescu din reg. 44 Inf., Bat. III în războiul româno-ungaro-bulgar din 1916-17, a fost adus după război în lucrurile tatălui meu, Marin F. Popescu din com. Găvănești, jud. Olt, mort în luptele de la Mărășești. A fost păstrat cu sfințire și citit de mai multe ori – aparținând unui tânăr sublocotenent care a luat parte la ostilități și care poate de asemenea a murit pentru patrie atunci, ca atâția bravi români, ce și-au jertfit viața în acea mare încleștare.

Însemnările cuprind începutul ostilităților – pe valea Oltului – între 14 aug. 1916 și 30 sept. din acel an data morții generalului Praporgescu și sunt scrise cu o sinceritate demnă de un martor ocular. Va trebui să predau acest carnet la arhivele statului sau la un muzeu și aș voi să aflu dacă și autorul a supraviețuit războiului, de unde era și cum mai trăiește familia sa. Cinste eroilor neamului și tuturor celor ce s-au jertfit și se vor jertfi pentru țară!

Const. M. Popescu
Str. Stejarului 6, bl. C17,
Sc. B, ap. 16, Rm. Vâlcea)

20 *Anemari Monica Negru (editor)*

emoționante, răvășitoare și implicarea în război, medicilor S. Demetrescu, medicului veterinar Gheorghian Nicolae pentru serviciile de pe front, ofițerilor Alexandru Tutunaru, Alexandru Gărdescu, Ioan Ciulei, Nicolae Petala, Constantin Ștefănescu Amza, Emilian Ionescu, Alexandru și Gheorghe Serescu, Stoica Vasile, Maltopolu, Gheorghe Berdan, Nistor Teodorescu, Șerban Casetty pentru faptele de arme și sacrificiile personale din perioada prizonieratului. Și, nu în ultimul rând, să cunoaștem și să admirăm faptele glorioase ale femeilor rămase în spatele frontului, care în criza globală generată de război, au fost nevoite să lupte continuu pentru supraviețuire, adică pentru a obține hrană, lemne, medicamente, protecție, și chiar au găsit resurse umane și materiale pentru a întreține spitale, unde erau îngrijiți soldații răniți. Tot femeile, alături de soții și fiii lor, au susținut moralul românilor, credința în victoria finală și în făurirea României Mari.

Anemari Monica Negru – editor